

Huainanzi

VERTALING
PAUL VAN ELS

Echo's van de Weg

Huainanzi is een omvangrijk politiek-filosofisch werk dat in de tweede eeuw v.Chr. is samengesteld onder toezicht van Liu An (179-122 v.Chr.), de Prins van Huainan. De tekst biedt een omvattend wereldbeeld en bespreekt uiteenlopende onderwerpen op de gebieden die wij nu zouden omschrijven als politiek, filosofie, mythologie, geografie, astronomie, strategie, enzovoort. *Huainanzi* is een synthese van ideeën van eerdere denkers, teksten en stromingen, met een duidelijke voorkeur voor het taoïstische gedachtegoed. In hoofdstuk 12 worden uitspraken van Laozi, de vermeende grondlegger van het taoïsme, uitgelegd aan de hand van anekdotes die veelal ook te vinden zijn in oudere geschiedkundige en politiek-filosofische werken, zoals *Zhuangzi* en *Annalen van Heer Lü*. Hier een kleine selectie uit dat hoofdstuk.

Allerzuiverst vroeg aan Onuitputtelijk: 'Weet u iets van de Weg?' Onuitputtelijk antwoordde: 'Nee, daar weet ik niets van.' Vervolgens vroeg Allerzuiverst ook aan Niet-Ingrijpen: 'Weet u iets van de Weg?' Niet-Ingrijpen antwoordde: 'Ja, ik weet van de Weg.' Allerzuiverst vroeg verder: 'De Weg waarvan u weet, is die ook meervoudig?' Niet-Ingrijpen antwoordde: 'Ik weet inderdaad dat de Weg meervoudig is.' Allerzuiverst: 'Hoe zit dat dan met die meervoudigheid?' Niet-Ingrijpen antwoordde: 'Ik weet dat de Weg zwak kan zijn, sterk kan zijn, zacht kan zijn, hard kan zijn, licht kan zijn, donker kan zijn, duister kan zijn, helder kan zijn, hemel en aarde kan omvatten en reageren kan op het grenzeloze. Zo ken ik de meervoudigheid van de Weg.' Tenslotte wendde Allerzuiverst zich tot Nooit-

Begonnen en zei: ‘Zojuist vroeg ik Onuitputtelijk over de Weg en die zei: “Daar weet ik niets van.” Vervolgens vroeg ik het aan Niet-Ingrijpen en die zei: “Ik weet van de Weg”. Ik vroeg hem “De Weg waarvan u weet, is die ook meervoudig?” Niet-Ingrijpen antwoordde: “Ik weet inderdaad dat de Weg meervoudig is.” Toen vroeg ik hem: “Hoe zit dat dan met die meervoudigheid?” Toen antwoordde hij: “Ik weet dat de Weg zwak kan zijn, sterk kan zijn, zacht kan zijn, hard kan zijn, licht kan zijn, donker kan zijn, duister kan zijn, helder kan zijn, hemel en aarde kan omvatten en reageren kan op het grenzeloze. Zo ken ik de meervoudigheid van de Weg.” Wat is in dit geval beter: Onuitputtelijk die er geen weet van heeft of Niet-Ingrijpen die er wel weet van heeft?’ Nooit-Begonnen antwoordde: ‘Er geen weet van hebben is diep, er wel weet van hebben is oppervlakkig. Er geen weet van hebben is inwendig, er wel weet van hebben is uitwendig. Er geen weet van hebben is verfijnd, er wel weet van hebben is banaal.’ Allerzuiverst hief zijn hoofd en verzuchtte: ‘Is er geen weet van hebben dan eigenlijk er wel weet van hebben en is er wel weet van hebben eigenlijk er geen weet van hebben? En hoe weet je dat er wel weet van hebben er geen weet van hebben is en er geen weet van hebben er wel weet van hebben is?’ Nooit-Begonnen antwoordde: ‘De Weg kun je niet horen. Hoor je hem, dan is dat hem niet. De Weg kun je niet zien. Zie je hem, dan is dat hem niet. De Weg kun je niet bespreken. Bespreek je hem, dan is dat hem niet. Wie begrijpt immers dat de vormgever der vormen geen vorm heeft?’

Daarom zegt Laozi: ‘Als iedereen ter wereld weet dat goed goed is, dan is dat juist niet goed.’ En ook: ‘Zij die weten, spreken niet. Zij die spreken, weten niet.’

De Hertog van Bai vroeg aan Confucius: ‘Is het mogelijk om onopgemerkt met anderen te spreken?’¹ Confucius antwoordde niet. De Hertog van Bai vroeg verder: ‘Wat als je spreekt alsof je een steen in het water gooit?’ Confucius zei: ‘De beste duikers uit het waterrijke zuiden weten hem beslist op te duiken.’ De Hertog van Bai vroeg: ‘En wat als je spreekt alsof je water in het water gooit?’ Confucius antwoordde: ‘Daar waar de rivieren de Zi en de Sheng samenvloeien, weet een fijnproever als Yi Ya met één slok het verschil.’ De Hertog van Bai verzuchtte: ‘Dan is onopgemerkt spreken dus echt onmogelijk.’ Confucius zei: ‘Wie zegt dat dat onmogelijk is? Het volstaat de betekenis van spraak te kennen! Kijk, wie de betekenis van spraak kent, spreekt niet in spraak. Als je vissen vangt, word je nat. Als je op beesten jaagt, moet je rennen. Dat doe je dus niet voor je plezier. De hoogste vorm van spreken is dus het verwerpen van spraak,

en de hoogste vorm van doen is niet-doen. Alleen mensen met een beperkt besef streven naar futiliteiten.’ De Hertog van Bai begreep dit niet en werd gedood in het badhuis.

Daarom zegt Laozi: ‘Alle spraak komt ergens vandaan; alle handelingen worden bestierd. Maar men weet dat niet en dus begrijpt men ons niet.’ Dit slaat op de Hertog van Bai.

—

Huizi stelde voor Koning Hui de wetten van de staat Liang op. Eenmaal voltooid toonde hij ze aan de raad van wijzen, en alle wijzen waren vol lof. Vervolgens zond hij de wetten aan Koning Hui, en ook die was bijzonder vergenoegd. De koning toonde ze aan Zhai Jian en die zei: ‘Prachtig!’ ‘Als u ze prachtig vindt,’ vroeg de koning, ‘kunnen we ze dan invoeren?’ Zhai Jian antwoordde: ‘Nee, dat kan niet.’ Koning Hui vroeg verbaasd: ‘Als u ze zo prachtig vindt, waarom kunnen ze dan niet worden ingevoerd?’ Zhai Jian sprak: ‘Stelt u zich eens enkele mannen voor die een zware balk moeten optillen. De vorsten roepen “hee-hup” en de achtersten roepen hen na, want deze klanken geven kracht bij het optillen van zware voorwerpen. U denkt toch niet dat zij de wulpse liederen uit de staten Zheng of Wei niet kennen? Dat ze die niet gebruiken, is omdat die niet zo geschikt zijn als “hee-hup”. Bij het bestuur van de staat gaat om de regels, niet om de woordkunst.’

Hierop doelt Laozi wanneer hij zegt: ‘Hoe bloemrijker de wetten en geboden, hoe talkrijker de dieven en rovers.’

—

Tian Pian probeerde de Koning van Qi te overtuigen van het belang van de technieken van de Weg. De koning reageerde echter zo: ‘Uw technieken van de Weg bieden nauwelijks een oplossing voor de problemen van mijn staat Qi. Ik zou graag van u willen horen over het beleid van een staat.’ Tian Pian antwoordde: ‘Wat ik te zeggen heb gaat niet over beleid, maar kan wel dienen als beleid. Vergelijk het met de bomen in het bos. Die bomen zijn geen timmerhout, maar kunnen wel dienen als timmerhout. Ik vraag u alleen de betekenis van wat ik zeg na te gaan en daar zelf het beleid voor uw staat uit te halen. Ook al bieden mijn woorden geen oplossing voor de problemen in Qi, u kunt er wel alles tussen hemel en aarde en binnen de zes windstreken mee naar uw hand zetten. Het

beleid van Qi is dan toch nauwelijks de moeite van het bevragen waard!

Dit is wat Lao Dan bedoelt met 'het beeld achter het beeldloze, de uitbeelding van het materieleze'. Terwijl de koning vraagt naar het beleid van Qi; noemt Tian Pian dat slechts timmerhout. Timmerhout kan niet zonder het bos, het bos kan niet zonder regen, regen kan niet zonder *yin* en *yang*, *yin* en *yang* kunnen niet zonder harmonie, harmonie kan niet zonder de Weg.

—

Toen Hertog Sheng van Bai de staat Jing had veroverd, kon hij het niet over zijn hart verkrijgen de schatkamers te delen met het volk. Na zeven dagen maakte Shiyi, een medestander, zijn opwachting en zei: 'Wat u onrechtmatig hebt verkregen en dan ook nog niet wil uitdelen, leidt onherroepelijk tot rampspoed. Als u het niet wil uitdelen, kunt u het net zo goed verbranden, zodat de mensen zich niet tegen ons keren.' De Hertog van Bai gaf hieraan geen gehoor. Op de negende dag maakte de Hertog van She zijn opwachting, verdeelde de goederen uit de grote opslagplaats onder de massa's en schonk de wapens uit het hoge arsenaal aan het volk. Vervolgens viel hij de Hertog van Bai aan en op de negentiende dag nam hij hem gevangen. Kijk, het rijk was niet zijn bezit, maar hij wilde het wel als zodanig zien. Dit noemen we de allergrootste gierigheid. Hij wilde niet aan anderen denken, maar kon niet voor zichzelf zorgen. Dit noemen we de allergrootste domheid. Hoe verschilt de hebzucht van de Hertog van Bai van die van de uil die haar kuikens koestert?²

Daarom zegt Laozi: 'Wat je vasthoudt en almaar voller maakt, kun je niet meer stoppen. Wat je slijpt en steeds scherper maakt, kun je niet lang bewaren.'

—

Burggraaf Jian van Zhao maakte Wuxu, de latere Burggraaf Xiang, tot zijn opvolger. Dong Yanyu zei: 'Wuxu is onbehouden. Hoe kunt u hem tot opvolger maken?' Burggraaf Jian antwoordde: 'Iemand met zijn karakter kan schande verbijten als het om de staat gaat.' Een tijd later, toen Burggraaf Xiang met de Graaf van Zhi zat te drinken, kreeg hij van de graaf een klap tegen zijn hoofd. Een hofedele vroeg of hij de Graaf van Zhi mocht ombrengen, maar Burggraaf Xiang sprak: 'Wijlen mijn vader heeft mij nadrukkelijk uitgekozen omdat ik schande voor de staat kan verbijten, en toch niet omdat ik iemand kan doodsteken?' Tien maanden later had de Graaf van Zhi Burggraaf Xiang omsingeld in

Jinyang. Burggraaf Xiang brak door zijn linies, viel hem aan en bracht hem een verpletterende nederlaag toe. Hij onthoofdde de Graaf van Zhi en maakte zijn schedel tot drinkbeker.

Daarom zegt Laozi: 'Wie zich kent als sterk maar zich voordoet als zwak, wordt zo een dal voor heel het aardrijk.'

—

Tandeloos vroeg Jas-op-de-rug over de Weg. Jas-op-de-rug antwoordde: 'Maak je lichaam recht en je blik één, dan zal de harmonie van de Hemel naar je toe komen. Verzamel je kennis en verbeter je capaciteiten, dan zullen de geesten bij je komen wonen. De Deugd zal zich aan je schoonheid hechten en de Weg zal je woonplaats worden. Wees onbevangen als een pasgeboren kalf en vraag niet naar het waarom.' Hij was nog niet uitgesproken of Tandeloos zat al glazig te kijken. Jas-op-de-rug liep zingend weg: 'Zijn lichaam is als een skelet zo droog, zijn geest als as zo dood. Hij maakt zijn ware kennis werkelijk, zonder dat hij zich aan kunstjes hecht. Duister, duister, vaag, vaag! Je kunt niet met hem sollen. Wat een pracht van een vent!'

Daarom zegt Laozi: 'Zijn klaarte en schijn gaan tot het einde van alle richtingen, maar hij volhardt in onbekend blijven.'

—

Burggraaf Xiang van Zhao viel de staat Zhai aan en was aan de winnende hand. Hij zat net te eten toen een bode het bericht kwam brengen dat zijn leger de twee burchten Youren en Zongren had ingenomen. Burggraaf Xiang trok wit weg. Zijn raadgevers zeiden: 'In één ochtend twee burchten verslaan, dat is toch iets om u over te verheugen? Hoe kan het dan dat u wit wegtrekt?' Burggraaf Xiang antwoordde: 'Overstromingen van de grootste rivieren duren maar drie dagen, en de ergste rukwinden en slagregens duren nog geen hele ochtend. Mijn clan blinkt niet eens uit in deugdzaam gedrag. Nu ik in één ochtend twee burchten heb verslagen, zal de ondergang mij wel snel bereiken!' Toen Confucius hiervan hoorde, zei hij: 'De Zhao-clan zal opbloeien!' Kijk, bezorgdheid leidt tot bloei, vreugde tot ondergang. Overwinnen is niet moeilijk; vasthouden is de kunst! Bekwame heersers behouden met dit in gedachten de overwinning, zodat het geluk ook hun nageslacht bereikt. Qi, Chu, Wu en Yue behaalden allemaal eens de overwinning. Dat deze staten uiteindelijk toch ten onder gingen, is omdat zij het

vasthouden van de overwinning niet begrepen. Alleen een heerser die de Weg bezit kan de overwinning vasthouden. Confucius kon de grendel van de poort van de hoofdstad oplichten, maar wilde niet om zijn kracht bekend staan. Mozi wist zoveel van verdediging dat zelfs Gongshu Ban hem bewonderde, maar wilde niet om zijn strategische inzichten bekend staan. Wie goed is in het vasthouden van de overwinning, maakt van het harde iets zachts.

Daarom zegt Laozi: 'De Weg is als een leeg vat dat, ondanks gebruik, nooit vol wordt.'

—

Hui Meng was eens op audiëntie bij Koning Kang van de staat Song. Die stampte met zijn voeten, verhief zijn stem en sprak op geïrriteerde wijze: 'Waar ik van houd, dat zijn moed en kracht. Waar ik niet van houd, dat zijn betrokkenheid en plaatsbesef. Wat denkt u, waarde gast, mij te kunnen leren?' Hui Meng sprak: 'Ik heb hier een methode die ervoor zorgt dat u niet getroffen of geraakt wordt wanneer mensen naar u steken of slaan, hoe moedig of sterk die mensen ook zijn. Bent u, majesteit, hier echt niet in geïnteresseerd?' De Koning van Song antwoordde: 'Prachtig! Dat is precies wat ik wil horen!' Hui Meng vervolgde: 'Kijk, ook al wordt u niet getroffen of geraakt, dat iemand u steekt of slaat is nog steeds een schande. Ik heb een methode die ervoor zorgt dat mensen, hoe moedig of sterk ze ook zijn, u niet durven steken of slaan. Maar, dat ze u niet durven steken of slaan wil nog niet zeggen dat ze u niet willen steken of slaan. Ik heb een methode die ervoor zorgt dat mensen u niet eens willen steken of slaan. Maar, dat ze u niet willen steken of slaan, wil nog niet zeggen dat ze u liefhebben en steunen. Ik heb een methode die ervoor zorgt dat alle mannen, vrouwen, jongens en meisjes ter wereld u maar al te graag liefhebben en steunen. Dit is de beste van de vier methoden, en veel waardevoller dan moed of kracht. Hebt u, majesteit, hierin echt geen interesse?' De Koning van Song riep uit: 'Zo wil ik het inderdaad hebben!' Hui Meng ging verder: 'Kijk naar Confucius en Mozi. Confucius en Mozi waren heersers, ook al hadden ze geen gebied, en zij waren leiders, ook al hadden ze geen ambt. Alle mannen, vrouwen, jongens en meisjes staken hun nek uit en stonden ze op hun tenen om hen te behagen en hen te helpen. Nu staat u aan het hoofd van een staat van liefst tienduizend strijdswagens. Als u zich er werkelijk voor inspant, zal iedereen binnen de vier grenzen u te hulp willen komen. Dan bent u vele malen waardiger dan Confucius en Mozi!' De Koning van Song had hierop geen antwoord. Toen Hui Meng was vertrok-

ken, zei hij tegen zijn raadgevers: 'Wat een uiteenzetting! Deze gast heeft mij helemaal overtuigd met zijn argumenten.'

Daarom zegt Laozi: 'Wie de moed heeft om niet te durven, die blijft leven.' Zo bezien is de grootste moed eigenlijk juist niet moedig zijn.

—

In het verleden had Yao negen raadgevers, Shun zeven en Koning Wu vijf. Op elk gebied werden Yao, Shun en Koning Wu overtroffen door een van hun raadgevers. Dat zij toch met de handen in de mouwen successen konden oogsten, is omdat zij goed gebruik wisten te maken van de talenten van anderen. Wanneer je als mens achter een raspaard aan rent, win je nooit van het paard. Wanneer je het raspaard voor jouw wagen spant, wint het paard nooit van jou. In het noorden leeft een diertje dat Stuntelaar heet. Het heeft korte voorpoten als een rat en lange achterpoten als een haas. Als die Stuntelaar haastig loopt, botst hij met zijn hoofd tegen de grond. Als hij rent, buitelt hij voorover. Stuntelaar plukt gewoontegetrouw zoete grassoorten en geeft die aan de Wilde Ezelhengst te eten.³ Wanneer er gevaar dreigt voor Stuntelaar, kan hij altijd vluchten op de rug van de Wilde Ezelhengst. Zo compenseert de een zijn zwakten met de sterke kanten van de ander.

Daarom zegt Laozi: 'Het gebeurt zelden dat iemand die in plaats van de grootbouwmeester snijdt, zijn handen niet verwondt.'

NOTEN

¹ De Hertog van Bai was van plan de moord op zijn vader te wreken en wilde van Confucius weten of hij dit met medestanders kon bespreken zonder ontdekt te worden. Confucius, hier op Zhuangzianse wijze neergezet als een taoïstische wijze, laat hem weten dat de techniek van 'onopgemerkt spreken' is voorbehouden aan mensen die de zin van het leven doorhebben.

² Volgens een oud Chinees volksgeloof eten de kuikens van de uil, wanneer ze volgroeid zijn, hun moeder op, waarna ze in staat zijn om te vliegen.

³ De Wilde Ezelhengst, net als Stuntelaar een mythisch dier, kan met zijn lange voorpoten en korte achterpoten hard rennen, maar moeilijk bukken om gras te eten.